

Elżbieta Bombińska*

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

MIĘDZYNARODOWE OBROTY USŁUGOWE PODMIOTÓW Z UDZIAŁEM KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO W LATACH 2009–2013

Streszczenie

Cel: celem artykułu jest identyfikacja stanu i kierunków rozwoju międzynarodowych obrotów usługowych podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w latach 2009–2013 oraz próba oceny ich znaczenia w rozwoju wymiany usługowej Polski z zagranicą.

Metoda badania: badania oparto na analizie wskaźnikowej. Wykorzystano wskaźniki opisujące wartość, dynamikę, strukturę oraz konkurencyjność obrotów usługowych badanej zbiorowości podmiotów w przekroju sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD).

Wynik: w badanym okresie dynamicznie wzrastały obroty usługowe tych przedsiębiorstw, a ich eksport wykazywał w wielu sekcjach PKD wysoki poziom konkurencyjności. Podmioty z kapitałem zagranicznym odgrywają coraz większą rolę w eksporcie usługowym Polski: w latach 2009–2013 generowały ponad połowę wpływów z tytułu eksportu usług ogółu przedsiębiorstw, a ponadto w obrębie większości sekcji PKD wyraźnie poprawiły swą pozycję konkurencyjną względem podmiotów krajowych.

Oryginalność/wartość: badania wymiany handlowej podmiotów z kapitałem zagranicznym działających w Polsce dotychczas koncentrowały się głównie na obrotach towarowych.

Słowa kluczowe: podmioty z kapitałem zagranicznym, usługi, wymiana handlowa z zagranicą, konkurencyjność eksportu

* E-mail: bombinse@uek.krakow.pl.

Wprowadzenie

Jedną z konsekwencji napływu zagranicznego kapitału w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski jest znaczący udział tych podmiotów w polskim handlu zagranicznym. Rozwój wymiany handlowej z zagranicą omawianych przedsiębiorstw działających w Polsce jest od wielu lat przedmiotem licznych analiz¹, które jednak dotychczas koncentrowały się na ogół na ich obrotach towarowych. Tymczasem struktura zaangażowania inwestorów zagranicznych w Polsce, z dominującym od wielu lat udziałem sekcji usługowych², a także znaczący udział podmiotów zagranicznych w polskim sektorze usług³, oraz dynamicznie wzrastające obroty usługowe naszego kraju⁴ skłaniają do zadania pytania o stan i kierunki rozwoju międzynarodowych obrotów usługowych podmiotów zagranicznych oraz ich znaczenie w rozwoju wymiany usługowej Polski z zagranicą. W artykule podjęto próbę znalezienia odpowiedzi na te pytania.

Badania oparto na analizie wskaźnikowej. Na wstępie przedstawiono wielkość i saldo wymiany usługowej badanych podmiotów na tle tendencji występujących w tym zakresie w ich obrotach towarowych. Następnie scharakteryzowano strukturę wymiany usługowej przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w przekroju sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD), a także przeprowadzono analizę jej konkurencyjności za pomocą dwóch wskaźników: wskaźnika pokrycia (TC) oraz wskaźnika ujawnionej przewagi komparatywnej (RCA). Na zakończenie podjęto

¹ Jedną z cyklicznie ukazujących się publikacji zawierających pogłębioną analizę obrotów handlowych z zagranicą podmiotów z kapitałem zagranicznym są raporty *Inwestycje zagraniczne w Polsce*, przygotowywane od lat 90. XX w. przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur (wcześniej Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego).

² Z blisko 123 mld USD kapitału, jakie w latach 2005–2013 zainwestowano w Polsce w formie BIZ, ponad 70 mld USD, czyli ok. 57% ulokowano w sektorze usług. W poszczególnych latach analizowanego okresu udział ten wahał się pomiędzy 36% (w 2010 r.) a 72% (w 2010 r.), a w 2013 r. przyjął on wartość 53,2%. W 2013 r. zobowiązania Polski z tytułu napływu BIZ ulokowanych w sektorze usług stanowiły ponad 60% ogółu zobowiązań wynikających z napływu BIZ. *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce*, NBP, Warszawa 2006–2014.

³ E. Bombińska, *Pozycja podmiotów zagranicznych w sektorze usług w Polsce w okresie poakcesyjnym*, „Unia Europejska.pl” 2014, nr 5, IBRKiK, Warszawa 2014.

⁴ W świetle statystyk bilansu płatniczego w latach 2003–2013 eksport usług zwiększył się o 167%, z 11,3 mld EUR do ponad 30 mld EUR, a wartość importu usług w tym okresie wzrosła o 155%, z 9,8 mld EUR do blisko 25 mld EUR. *Bilans płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej*, NBP, Warszawa 2004, 2014.

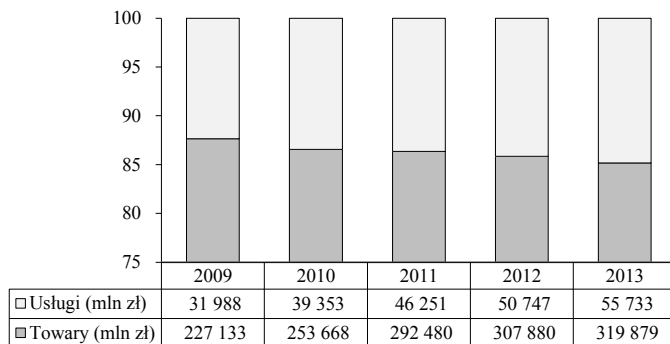
próbę oszacowania udziału podmiotów z kapitałem zagranicznym w polskim eksporcie usługowym oraz określenia charakteru ich specjalizacji eksportowej.

Podstawą analizy były dane GUS w przekroju sekcji PKD dostępne w jego corocznych publikacjach: *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym* oraz *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych*. Dostępność danych statystycznych przesądziła o doborze lat 2009–2013 jako okresu badawczego, a ponadto spowodowała, że pominięto podmioty prowadzące działalność bankową, maklerską, ubezpieczeniową oraz towarzystwa inwestycyjne i emerytalne, szkoły wyższe, a także samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej i instytucje kultury mające osobowość prawną. Ponadto brak dostępnych statystyk uniemożliwił pełną ocenę udziału podmiotów zagranicznych w międzynarodowych obrotach usługowych Polski: została ona ograniczona wyłącznie do eksportu, a przy tym nie uwzględniono w niej podmiotów, w których liczba zatrudnionych wynosiła mniej niż 10 osób.

1. Wielkość i struktura wymiany usług podmiotów z kapitałem zagranicznym

W międzynarodowej wymianie handlowej podmiotów z kapitałem zagranicznych działających w Polsce przeważają obroty towarowe. W latach 2009–2013 udział usług w sprzedaży eksportowej i imporcie badanych przedsiębiorstw wprawdzie

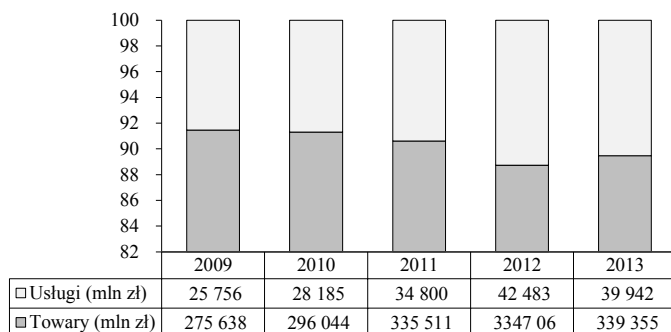
Rysunek 1. Struktura eksportu towarowo-usługowego podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w latach 2009–2013 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym*, GUS, Warszawa 2010–2014.

systematycznie wzrastał, jednak kształtował się na niskim poziomie: w eksporcie nie przekraczał 15%, w imporcie zaś 12% (rys. 1 i 2.)

Rysunek 2. Struktura importu towarowo-usługowego podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w latach 2009–2013 (%)

Źródło: jak pod rys. 1.

Zagraniczne obroty usługowe podmiotów z kapitałem zagranicznym cechowała w analizowanych latach tendencja wzrostowa: w 2013 r., w porównaniu z 2009 r. wartość ich eksportu usługowego ogółem była większa o blisko 75%, a import wzrósł o 55%. W przekroju sekcji PKD zmiany obrotów usługowych charakteryzowało wprawdzie duże zróżnicowanie, choć – jak wynika z tabeli 1 – wzrost wartości eksportu usług odnotowano w większości sekcji PKD, a we wszystkich nastąpiło zwiększenie wolumenu ich importu.

Zwraca uwagę znacznie niższa dynamika zmian wymiany towarowej przedsiębiorstw zagranicznych w porównaniu z ich obrotami usługowymi (tab. 2). Ponadto, w odróżnieniu od wymiany towarowej saldo obrotów usługowych badanych podmiotów było dodatnie. Poziom tej nadwyżki podlegał w analizowanych latach wahaniom zarówno w wyrażeniu absolutnym (od 6,2 mld zł w 2009 r. do blisko 15,8 mld zł w 2013 r.), jak i względnym – w relacji do wartości eksportu (od 16,3% w 2012 r. do ponad 28% w 2010 r. i 2013 r.).

Tabela 1. Wartość międzynarodowych obrotów usługowych podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w latach 2009–2013 według sekcji PKD (mln zł)

Wyszczególnienie	Eksport				Import			
	2009	2011	2013	2013	2009	2011	2013	2013
	mln zł			2009 = 100	mln zł			2009 = 100
Ogółem	31 988	46 251	55 734	174	25 756	34 800	39 942	155
Rolnictwo, leśnictwo łowiectwo i rybactwo	33	98	60	181	45	127	438	968
Górnictwo i wydobywanie	9	54	109	1 270	79	316	315	401
Przetwórstwo przemysłowe	7 673	12 923	13 605	177	10 060	12 998	14 609	145
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz	211	219	79	37	641	438	808	126
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami	79	32	11	14	34	54	59	173
Budownictwo	1 095	1 307	1 913	175	972	1 254	1 168	120
Handel i naprawa pojazdów samochodowych	3 073	4 352	5 698	185	4 087	5 772	5 381	132
Transport i gospodarka magazynowa	8 750	12 134	13 793	158	2 050	4 388	5 556	271
Zakwaterowanie i gastronomia	11	63	31	282	157	502	548	348
Informacja i komunikacja	3 615	5 610	7 059	195	4 369	4 530	4 996	114
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	522	756	1 368	262	257	1 176	1 724	670
Obsługa rynku nieruchomości	36	104	158	444	598	730	708	118
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	5553	6 582	9 085	164	1 455	1 580	1 996	137
Administrowanie i działalność wspierająca	840	1 604	2 158	257	883	644	1 436	163
Edukacja	16	19	16	98	8	12	13	156
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	28	51	77	279	7	21	20	306
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	5	14	20	451	5	197	61	1 158
Pozostała działalność usługowa	441	331	497	113	48	61	106	221

Źródło: jak pod rys. 1

Tabela 2. Wielkość i saldo międzynarodowych obrotów usługowych i towarowych podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w latach 2009–2013 (mln zł)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2013 2009 = 100
Usługi						
Eksport (mln zł)	31 988	39 354	46 251	50 747	55 734	174
Import (mln zł)	25 756	28 185	34 800	42 483	39 942	155
Saldo (mln zł)	6232	11 169	11 452	8263	15 791	253
Saldo/eksport (%)	19,5	28,4	24,8	16,3	28,3	145
Towary						
Eksport (mln zł)	227 133	253 668	292 481	307 880	319 879	141
Import (mln zł)	275 638	296 044	335 511	334 706	339 355	123
Saldo (mln zł)	-48 504	-42 376	-43 030	-26 826	-19 476	40
Saldo/eksport (%)	-21,4	-16,7	-14,7	-8,7	-6,1	28

Źródło: jak pod rys. 1.

Wymianę usługową z zagranicą podmiotów zagranicznych w przekroju sekcji PKD cechował wysoki stopień koncentracji (tab. 3). Była ona realizowana w ponad 80% przez podmioty działające w zaledwie pięciu sekcjach PKD. W eksporcie wiodącą rolę pod tym względem odgrywały transport i gospodarka magazynowa oraz przetwórstwo przemysłowe (każda z sekcji z udziałem ok. 25% w eksporcie usług ogółem), a także działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (16,3% w 2013 r.), informacja i komunikacja (12,7% w 2013 r.) oraz handel i naprawa pojazdów samochodowych (10,2% w 2013 r.). Dokładnie te same sekcje, lecz w nieco odmiennym kolejności, odpowiadały za ponad 80% importu usługowego badanych podmiotów. W roku 2013 ich udziały wynosiły: przetwórstwo przemysłowe 36,6%, transport i gospodarka magazynowa – 13,9%, handel i naprawy – 13,5%, informacja i komunikacja – 12,5%, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 5%.

Tabela 3. Struktura eksportu i importu usług podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego według sekcji PKD w okresie 2009–2013 (%)

Wyszczególnienie	Eksport			Import		
	2009	2011	2013	2009	2011	2013
1	2	3	4	5	6	7
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	0,1	0,2	0,1	0,2	0,4	1,1
Górnictwo i wydobywanie	0,0	0,1	0,2	0,3	0,9	0,8
Przetwórstwo przemysłowe	24,0	27,9	24,4	39,1	37,4	36,6
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz	0,7	0,5	0,1	2,5	1,3	2,0

1	2	3	4	5	6	7
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami	0,2	0,1	0,0	0,1	0,2	0,1
Budownictwo	3,4	2,8	3,4	3,8	3,6	2,9
Handel i naprawa pojazdów samochodowych	9,6	9,4	10,2	15,9	16,6	13,5
Transport i gospodarka magazynowa	27,4	26,2	24,7	8,0	12,6	13,9
Zakwaterowanie i gastronomia	0,0	0,1	0,1	0,6	1,4	1,4
Informacja i komunikacja	11,3	12,1	12,7	17,0	13,0	12,5
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	1,6	1,6	2,5	1,0	3,4	4,3
Obsługa rynku nieruchomości	0,1	0,2	0,3	2,3	2,1	1,8
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	17,4	14,2	16,3	5,6	4,5	5,0
Administrowanie i działalność wspierająca	2,6	3,5	3,9	3,4	1,8	3,6
Edukacja	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,2
Pozostała działalność usługowa	1,4	0,7	0,9	0,2	0,2	0,3

Źródło: jak pod rys. 1.

2. Konkurencyjność eksportu usług prowadzonego przez podmioty z udziałem kapitału zagranicznego

Analiza konkurencyjności eksportu usług podmiotów zagranicznych została oparta na wskaźniku pokrycia importu eksportem (TC) oraz wskaźniku przewagi komparatywnej (RCA). Wskaźnik pokrycia krajowego importu usługi i przez krajowy eksport tej usługi wyraża wzór:

$$TC_i = (x_i : m_i) \times 100,$$

a wskaźnik RCA wyznaczono za pomocą formuły:

$$RCA_i = (x_i : X) / (m_i : M),$$

gdzie:

- x_i – wartość eksportu usługi i ,
- m_i – wartość importu usługi i ,
- X – wartość eksportu usług ogółem,
- M – wartość importu usług ogółem.

Przewagę komparatywną uzyskano w tych sekcjach, dla których wartość TC przyjęła wartości powyżej 100. W przypadku formuły RCA , wartość wskaźnika powyżej 1 dowodzi przewagi w handlu⁵. Wyniki obliczeń zestawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Wskaźniki pokrycia (TC) i wskaźniki ujawnionej przewagi komparatywnej (RCA) w wymianie usługowej podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w latach 2009–2013

Wyszczególnienie	TC					RCA				
	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Rolnictwo, leśnictwo łowiectwo i rybactwo	73	168	77	195	14	0,59	1,20	0,58	1,63	0,10
Górnictwo i wydobywanie	11	12	17	26	35	0,09	0,09	0,13	0,21	0,25
Przetwórstwo przemysłowe	76	107	99	87	93	0,61	0,77	0,75	0,73	0,67
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz	33	68	50	53	10	0,27	0,49	0,38	0,44	0,07
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami	232	90	59	35	19	1,87	0,64	0,45	0,30	0,13
Budownictwo	113	139	104	149	164	0,91	1,00	0,78	1,24	1,17
Handel i naprawa pojazdów samochodowych	75	90	75	106	106	0,61	0,64	0,57	0,89	0,76
Transport i gospodarka magazynowa	427	249	277	233	248	3,44	1,78	2,08	1,95	1,78
Zakwaterowanie i gastronomia	7	12	13	34	6	0,06	0,08	0,09	0,28	0,04
Informacja i komunikacja	83	98	124	72	141	0,67	0,70	0,93	0,60	1,01
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	203	103	64	38	79	1,63	0,74	0,48	0,32	0,57
Obsługa rynku nieruchomości	6	22	14	62	22	0,05	0,16	0,11	0,52	0,16
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	382	361	417	474	455	3,07	2,59	3,13	3,97	3,26

⁵ Dobór wykorzystanych w analizie mierników i ich formuł zdeterminowała dostępność danych statystycznych. Należy jednak zauważyć, że w konstrukcji wskaźnika TC_i i formule wskaźnika RCA , ujęto wyłącznie wartości eksportu i importu analizowanego kraju. Wskaźniki te są niejako miarą „wewnętrznej” przewagi komparatywnej badanych podmiotów, bez odniesienia jej do przewagi, jaką mogą dysponować w handlu daną usługą podmioty z innych państw. Ogranicza to użyteczność tych mierników do oceny przewagi konkurencyjnej eksportu, dlatego postuluje się ich stosowanie łącznie z innymi wskaźnikami konkurencyjności. E. Bombińska, *Konkurencyjność eksportu i jej miary*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, nr 845, Kraków 2010, s. 51.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Administrowanie i działalność wspierająca	95	160	249	143	150	0,77	1,15	1,88	1,20	1,08
Edukacja	193	108	164	226	121	1,56	0,78	1,23	1,89	0,87
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	418	307	238	447	382	3,37	2,20	1,79	3,74	2,73
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	85	68	7	27	33	0,68	0,49	0,05	0,22	0,24
Pozostała działalność usługowa	919	1141	541	412	469	7,40	8,17	4,07	3,45	3,36

Źródło: jak pod rys. 1.

Kształtowanie się wskaźników *TC* i *RCA* świadczy o tym, że w analizowanym okresie przewagę komparatywną uzyskiwano w handlu usługowym prowadzonym przez podmioty zagraniczne działające w następujących sekcjach (w tabeli zostały one zaznaczone pogrubioną czcionką): pozostała działalność usługowa, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, opieka zdrowotna i pomoc społeczna, transport i gospodarka magazynowa, budownictwo oraz administrowanie i działalność wspierająca.

3. Pozycja podmiotów zagranicznych w polskim eksporcie usług

Ocena pozycji podmiotów zagranicznych w międzynarodowych obrotach usługowych Polski jest utrudniona z powodu braku porównywalnych danych statystycznych dotyczących wymiany usługowej realizowanej przez podmioty zagraniczne i podmioty krajowe. W corocznych publikacjach GUS poświęconych działalności podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego⁶, począwszy od 2010 r. są prezentowane – w przekroju sekcji PKD – wartości obrotów handlowych tych firm z podziałem na obroty towarowe i usługowe. Jednocześnie publikacje dotyczące aktywności gospodarczej ogółu podmiotów⁷ ograniczają statystyki prowadzonej przez nie wymiany handlowej w przekroju sekcji PKD wyłącznie do eksportu, nie dokonując przy tym dezagregacji jego całkowitej wartości na eksport towarowy i usługowy.

⁶ *Działalność gospodarcza...*

⁷ Ogół podmiotów o liczbie pracujących powyżej 9 osób. *Bilansowe wyniki podmiotów gospodarczych*, GUS, Warszawa 2010–2014.

W tej sytuacji podjęto próbę oszacowania udziału podmiotów zagranicznych w polskim eksporcie usług, przyjmując upraszczające założenie, że przedmiotem eksportu usługowych sekcji PKD są wyłącznie usługi, podczas gdy sekcje: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo oraz przemysł (górnictwo i wydobywanie, przetwórstwo przemysłowe, wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz oraz dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami) eksportują wyłącznie towary. Ponadto, wartość sprzedaży eksportowej sekcji usługowych powinna być pomniejszona o eksport sekcji handel i naprawy, gdyż można przypuszczać, że jest to głównie wywóz towarów za pośrednictwem firm handlowych. Oszacowany w ten sposób udział podmiotów zagranicznych w polskim eksporcie usług ogółem i w przekroju sekcji PKD przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5. Udział podmiotów zagranicznych w polskim eksporcie usług w okresie 2009–2013 (%)

Wyszczególnienie	Liczba podmiotów eksportujących			Wartość eksportu		
	2009	2011	2013	2009	2011	2013
Sekcje pozausługowe (rolnictwo i przemysł)	32,8	32,8	31,2	70,3	64,3	62,6
Sekcje usługowe	37,8	39,8	36,8	49,5	53,5	52,2
Sekcje usługowe bez handlu i napraw	42,7	45,8	43,0	55,0	59,4	59,1
Budownictwo	25,2	30,3	25,1	21,4	31,7	37,2
Handel i naprawa pojazdów samochodowych	33,8	34,8	31,7	44,4	47,7	46,3
Transport i gospodarka magazynowa	32,3	34,8	29,9	49,3	54,1	51,1
Zakwaterowanie i gastronomia	52,0	50,0	50,0	30,4	32,0	36,4
Informacja i komunikacja	60,0	59,3	56,7	83,4	77,9	73,2
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	86,5	68,8	69,6	94,8	79,9	71,1
Obsługa rynku nieruchomości	29,2	47,3	50,0	18,3	86,5	58,1
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	52,9	52,4	53,1	67,6	68,3	69,9
Administrowanie i działalność wspierająca	57,9	61,5	54,3	49,8	69,0	76,2
Edukacja	28,0	55,0	37,0	17,4	26,0	13,5
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	20,0	34,5	40,0	13,7	39,9	60,4
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	45,5	60,0	26,7	21,5	25,0	27,0
Pozostała działalność usługowa	66,7	80,0	68,8	94,2	94,4	74,3

Źródło: obliczenia własne na podstawie: *Działalność gospodarcza...; Bilansowe wyniki...*

Podmioty zagraniczne odgrywają bardzo ważną rolę w polskim eksporcie usług. W latach 2009–2013 stanowiły one ponad 40% firm sektora usług (bez handlu i napraw) prowadzących działalność eksportową i generowały ponad połowę wartości ich wpływów z eksportu (w 2011 r. i 2013 r. blisko 60%). Istotne jest, że dla ogółu sekcji usługowych udziały badanej zbiorowości wzrosły w latach 2009–2013 zarówno pod względem liczby podmiotów eksportujących, jak i wartości zagranicznej sprzedaży usług. W niektórych sekcjach PKD, takich jak np. informacja i komunikacja, działalność finansowa i ubezpieczeniowa, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, administrowanie i działalność wspierająca – podmioty te w analizowanych latach zajmowały dominującą pozycję pod względem działalności eksportowej, generując od 70% do ponad 90% ich całkowitych wpływów z eksportu.

W celu określenia charakteru oraz zmian specjalizacji podmiotów zagranicznych i podmiotów polskich w eksporcie usług w badanym okresie obliczono wskaźniki ujawnionej przewagi komparatywnej *RCA* według formuły zaproponowanej przez S. Umińskiego⁸:

$$RCA_{iu} = (x_{iu} : X_u) / (x_{iK} : X_K),$$

gdzie:

- x – wartość eksportu,
- u – grupa przedsiębiorstw (przedsiębiorstwa zagraniczne, przedsiębiorstwa krajowe),
- i – grupa usługowa lub towarowa,
- x_{iu} – eksport usługi lub towaru i grupy przedsiębiorstw u ,
- x_{iK} – eksport usługi lub towaru i kraju K ,
- X_u – całkowity eksport usług lub towarów grupy przedsiębiorstw u ,
- X_K – całkowity eksport usług lub towarów kraju K .

Tak zdefiniowany wskaźnik *RCA* przyjmuje wartości powyżej jedności, jeżeli udział zbiorowości podmiotów (zagranicznych, krajowych) w eksporcie określonej grupy usługowej lub towarowej jest większy niż udział tej zbiorowości w całkowitej wartości eksportu usługowego lub towarowego danego kraju. Oznacza to, iż dana

⁸ S. Umiński, *Znaczenie zagranicznych inwestycji bezpośrednich dla transferu technologii do Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, s. 135.

zbiorowość przedsiębiorstw ma względną przewagę w eksporcie określonej grupy usługowej lub towarowej.

Tabela 6. Ujawniona przewaga komparatywna w eksporcie usług przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym oraz przedsiębiorstw z kapitałem polskim w latach 2009–2013

Wyszczególnienie	Podmioty zagraniczne			Podmioty krajowe		
	2009	2011	2013	2009	2011	2013
Sekcje pozausługowe (rolnictwo i przemysł)	1,07	1,03	1,04	0,87	0,94	0,94
Sekcje usługowe	0,75	0,86	0,87	1,48	1,23	1,21
Sekcje usługowe bez handlu i napraw	0,84	0,95	0,98	1,32	1,08	1,03
Budownictwo	0,32	0,51	0,62	2,31	1,81	1,59
Handel i naprawa pojazdów samochodowych	0,67	0,77	0,77	1,63	1,38	1,35
Transport i gospodarka magazynowa	0,75	0,87	0,85	1,49	1,22	1,23
Zakwaterowanie i gastronomia	0,46	0,51	0,60	2,04	1,80	1,61
Informacja i komunikacja	1,27	1,25	1,21	0,49	0,59	0,68
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	1,44	1,28	1,18	0,15	0,53	0,73
Obsługa rynku nieruchomości	0,28	1,39	0,96	2,40	0,36	1,06
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	1,03	1,10	1,16	0,95	0,84	0,76
Administrowanie i działalność wspierająca	0,76	1,11	1,26	1,47	0,82	0,60
Edukacja	0,26	0,42	0,22	2,42	1,96	2,18
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	0,21	0,64	1,00	2,53	1,59	1,00
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,33	0,40	0,45	2,30	1,99	1,84
Pozostała działalność usługowa	1,43	1,52	1,23	0,17	0,15	0,65

Źródło: jak pod tabelą 5.

Z wyników obliczeń przedstawionych w tabeli 6 wynika, że w badanych latach przewagę w eksporcie usług miały przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym działające w następujących sekcjach (w tabeli zostały one zaznaczone pogrubioną czcionką): informacja i komunikacja, działalność finansowa i ubezpieczeniowa, pozostała działalność usługowa, a także działalność profesjonalna, naukowa i techniczna oraz administrowanie i działalność wspierająca. W pierwszych trzech wymienionych sekcjach rozmiary tej przewagi zmniejszyły się, w dwóch ostatnich – wzrosły. Jeśli chodzi o zmiany charakteru specjalizacji eksportowej badanych podmiotów, warto zwrócić uwagę na fakt, że we wszystkich sekcjach usług, w których przedsiębiorstwa zagraniczne nie uzyskały przewagi nad podmiotami krajowymi, w latach 2009–2013 odnotowały one wzrost wartości wskaźników *RCA*. Było to szczególnie widoczne w sekcjach obsługa rynku nieruchomości oraz opieka zdrowotna i pomoc

społeczna. Rezultatem opisanych zmian zachodzących w poszczególnych sekcjach PKD w analizowanych latach było zmniejszenie przewagi podmiotów krajowych nad przedsiębiorstwami zagranicznymi w realizowanym przez nie eksporcie usług. Wyrazem tych zmian był spadek wartości *RCA* dla eksportu usług ogółem w pierwszej grupie podmiotów (z 1,32 w 2009 r. do 1,03 w 2013 r.), któremu towarzyszył wzrost poziomu tego wskaźnika w zbiorowości podmiotów zagranicznych (z 0,84 w 2009 r. do 0,98 w 2013 r.).

Podsumowanie

Usługi mają relatywnie niewielkie znaczenie w międzynarodowej wymianie handlowej podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego działających w Polsce. Nie ulega jednak wątpliwości, że obroty usługowe tych przedsiębiorstw, a w szczególności eksport, mają jeszcze duży potencjał wzrostu. Przemawia za tym m.in. utrzymujący się duży napływ kapitału bezpośredniego do sektora usług w Polsce, wysoka dynamika wymiany usługowej badanych podmiotów, przewyższająca dynamikę ich obrotów towarowych, a także ujawniana w wielu usługowych sekcjach PKD konkurencyjność eksportu, którą potwierdza saldo wymiany oraz poziomy wskaźników *TC* i *RCA*.

W świetle zaprezentowanych badań można stwierdzić, że podmioty z kapitałem zagranicznym odgrywają coraz większą rolę w eksporcie usługowym Polski. W latach 2009–2013 stanowiły one znaczący odsetek przedsiębiorstw prowadzących działalność eksportową, generowały ponad połowę wpływów z tytułu eksportu usług ogółu przedsiębiorstw, a ponadto w obrębie większości sekcji PKD wyraźnie poprawiły swą pozycję konkurencyjną w stosunku do podmiotów krajowych.

Literatura

- Bilans płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej*, NBP, Warszawa 2004, 2014.
- Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych*, GUS, Warszawa 2010–2014.
- Bombińska E., *Konkurencyjność eksportu i jej miary*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie nr 845, Kraków 2010.
- Bombińska E., *Pozycja podmiotów zagranicznych w sektorze usług w Polsce w okresie poakcesyjnym*, „Unia Europejska.pl” nr 5, IBRKiK, Warszawa 2014.

Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym, GUS, Warszawa 2010–2014.

Umiński S., *Znaczenie zagranicznych inwestycji bezpośrednich dla transferu technologii do Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002.

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce, NBP, Warszawa 2006–2014.

INTERNATIONAL TRADE OF SERVICES OF FOREIGN ENTITIES IN THE YEARS 2009–2013

Abstract

Purpose – the goal of the article is to analyse international trade of services of the entities with foreign capital operating in Poland. It also attempts to evaluate the role of those companies in international trade of services of Poland.

Design/methodology/approach – analysis is based on partial indicators and it examines volume, rate of growth, structure and competitiveness of services turnover of foreign entities. The grounds for the analysis are CSO data in accordance with PKD (the Polish Classification of Activities) for the years 2009–2013.

Findings – the research findings show that in the years 2009–2013 services turnover of the foreign entities increased and their export revealed high level of competitiveness in many PKD sections. Position of those entities in Polish service export is significant and it improved: the entities with foreign capital generated more than a half of revenues from export of services of Poland and their competitive position over the domestic enterprises distinctly improved.

Originality/value – the research carried out up to now concentrated mainly on merchandise trade of foreign entities.

Translated by Elżbieta Bombińska

Keywords: entities with foreign capital, services, international trade, export competitiveness.

JEL codes: F14, F23, L80